

**Строго поверителна справка за състоянието и агентурно-оперативната
работа сред циганското малцинство**

Според данни от преброяването през 1946 г. в България живеят 165 381 души цигани, пръснати по цялата страна в градове и села, както следва:

Окръзи

1.София	15,826 души
2.Видин	10,967 души
3.Враца	17,111 души
4.Плевен	12,578 души
5.Горна Оряховица	6,617 души
6.Русе	10,421 души
7.Коларовград	14,170 души
8.Сталин	11,958 души
9.Бургас	7,041 души
10.Ямбол	11,984 души
11.Ст. Загора	11,890 души
12.Хасково	6,204 души
13.Пловдив	224,634 души
14. Горна Джумая	4,580 души

Циганите произхождат от скитническо племе, което в своето движение преди много години се установило в Египет около басейна на река Нил. Занимавало се е с ковачество, кошничарство, музика и др. занятия, които скитническият начин на живот му позволявало.

В Европа циганите се проникнали през времето на робовладелческия период. По времето на Александър Македонски голяма група цигани е била взета като роби и заселена по южните склонове на Родопите. Местното население и до сега нарича тези цигани с името „Егюпти“. Те са се пренесли в основната маса от местното население постепенно са забравили своя език и са приели езика и религията на местното население.

Друг приток на цигани, много по-значителен брой е имало през времето на турското владичество на България. Турците са водили със себе си цигани, като майстори ковачи, оръжейници и други занаятчии. Тези цигани са приели мохамеданската религия и са известни под името турски цигани. Техният говорим език е турски. Друга група цигани е пристигнала от Карпатите под ръководството на някой си Бърко и се е установила около днешна Берковица.

В нашата страна циганите постепенно са преминавали от скитнически начин на живот на отседнал и са продължили усвояването на своите професии. По религия те се разделят на православни и мохамедани, говорят турски, цигански и български език. Собствено писмо циганите нямат, пишат на български или на турски. Невежеството и неграмотността всред тях са най-големи в сравнение с всички останали малцинства у нас. Своя собствена култура циганите нямат, но измежду тях има отделни лица изкусни майстори в професията си, добри музиканти слухари.

Преди 9 септември 1944 година циганите вземали участие и са имали свои духовни общини предимно всред мохамеданите. Начело на тези общини е имало избран съвет, председател, подпредседател и касиер.

През 1916 година в София е съществувала младежка група, която е работила в културното просветено издигане на циганското малцинство. Малко по-късно в София се образуват така наречените посмъртни каси (еснафи), в които членуваха циганите. тези „еснафи“ имаха преди всичко за задача да разрешават въпроси от стопански и практически характер, като подпомагаха своите членове при нужда. Те работеха без някаква платформа идеология и без устав. Широка дейност по основа време разви спортния клуб „Египет“ в София.

През 1932 година излиза и първият брой на цигански в-к „Тербие“, който излиза до 1935 година всичко 10 броя.

Цялата дейност на циганското малцинство преди 9 септември се характеризира със съвършено слаба обществено-политическа активност. Силите на циганското малцинство, по-специално циганската младеж се разпиляваха, която в голямата си част живееше безцелно, тънеше в невежество, лентяйство, широко разпространение имаха хазартните игри и алкохолизма, лошите пороци и ниските страсти. Начинът на придобиване материалните блага се движеше по пътя на леките професии. Много от

циганите продължиха да се скитат по села и градове, като катунари и чергари, занимаващи се с просия, врачуване и др.

В политическия живот на страната циганите участваха само, когато трябваше да пускат своя глас по време на изборите. Същите лесно ставаха плячка на разни мошеници, които им събираха гласовете, за да се избират за народни представители. Във всички случаи циганите, поради тяхната икономическа неустойчивост, бяха на страната на заможната господстваща класа, от която чакаха милостиня. Във всички избори циганите даваха своя глас в голямото си болшинство за кандидатите на правителството. В София характерен е случаят с избирането на генерал Лазаров, Боян Смилянков и др.

В своя бит циганите са скромни, преживяват много примитивно и мизерно, те се смятаха в миналото от господстваща класа като най-долна класа. Нямаха никакви права, не им беше позволено активна културно-просветна дейност.

Предвид на това, че известна част, по-голямата, има турски произход, говори турски език, станала е обект на внимание от страна на турските организации в страната и по техен образец са създавали свой начин на управление в своите вероизповедни общини. Мюсюлманска организация „Истикбал“ е била създадена в София под покровителството на турски реакционни среди, на която ръководител е бил бившия народен представител на циганското малцинство Шакир Махмудов Пашов. Целта на организацията е била да възпитава циганите в турски дух, да ги учи на турски език, на турско четмо и писмо, за която цел е имало открити курсове и някъде училища. Парично същата организация се е финансирала от турците. Сам Шакир Пашов не се е наричал циганин, а турчин, нещо което е отбелязано и по документите му.

Цялото циганско население посрещна победата на 9 септември 1944 година, като своя лична победа. Повиши се самочувствието им. По-будните от тях на време минаха на страната на ОФ, за пръв път тях ги приеха като равноправни граждани на страната. На първо време бяха създадени цигански ОФ-комитети и Централен такъв в София. За председател на ЦК на ОФ беше посочен Шакир Пашов, а за секретар Тайр Селимов и двамата по-късно станали членове на БКП.

През месец май 1945 година по инициатива на по будни цигани в София се свика обща конференция от кварталите Факултета, Коньовица, Тухларни фабрики и Бояна, на

която се поставиха основите на общо циганска културно-просветна организация за борба против фашизма и расизма. Избрано беше ръководство от 12 души, от които 5 души членове на БКП, 2 на БЗНС и останалите безпартийни. Целта на организацията се е поставила да направи всеки циганин издигнат културно, да води борба против фашистките остатъци и расистки теории. През същата година започва да излиза в-к „Романо еси“ (Цигански глас), орган на организацията, който по-късно се преименува във в-к „Нево Дром“ (Нов път). Същата организация направи опити в лицето на своя ЦК да създаде такива в цялата страна, да обхване всички цигани в своите редове, но опитите останаха безрезултатни. Създадени бяха организации в Лом, Сливен, Враца, Толбухин, Сталин и Коларовград, а такива центрове, като Пловдив, Пазарджик, Хасково и др. дълго протакаха работата докато решат тези организации да бъдат цигански или мюсюлмански.

Като резултат на активизиране политическата дейност всред циганите през 1947 година се създаде първото циганско училище „Макаренко“. Откриха се училища в Сталин, Берковица, Сливен, Кюстендил и Лом. През 1948 година бяха обединени усилията на отделните театрални дейци от циганското малцинство и се създаде цигански театър „Рома“. Освен това даде се нов тласък на спортните прояви на циганското малцинство, образува се спортно дружество „Наангле“ в което членува цялата младеж от София. След създаване на ЕОПО - ОФ циганското малцинство се включи в организациите и дава добри прояви. За цялата страна в ОФ членуват 10,054 души цигани към 31 декември 1949 година.

Както в миналото, така и след 9 септември, циганите са пак на страната на правителството. Голяма част от тях влязоха в политическите партии. По-честните и побудните в БКП, малка част в БЗНС, а останалите продължават да проявяват аполитичност.

По начало циганите проявяват привързаност към Народната власт, шумно изразяват тази своя привързаност. Участват активно в манифестации, митинги и други акции на Отечествения фронт. Особено характерно и изразено тяхното отношение към Народната власт в София. За тяхното превъзпитание в нов дух полага усилия и Отечествения фронт. Създадени бяха ваксаджийски кооперации, колектив на преносвачите, кошничарски кооперации и др. където са обхванати почти всички работници и които действат на психиката им.

В това отношение за превъзпитанието на циганското малцинство главна роля трябваше да играе общо циганската културно-просветна организация за борба против фашизма и расизма. Обаче, в нейното ръководство се появиха борби между отделните членове. Председателят на организацията Шакир Пашов, бивш народен представител и претендент за водач на малцинството, съвсем е разпуснал организацията. За сега не се провежда никаква културно-просветна дейност. Той се е обградил с лицата Емин Еминов, бивш директор на театър „Рома“, Райчо Кочов, Найдо Яшаров, Демир Рустемов, Исмаил Шакирови др., които са почнали фракционна борба против по-добрите от малцинството Любомир Алиев – директор на циганския театър „Рома“, Сулие Метков Мутев – съветник на Димитровския район, като ги обвинявали, че са се продали на българите. Същият Шакир Пашов и неговата група, след обследване работата всред циганското малцинство от Градския Комитет на БКП, са получили наказания за които той е говорил, че тия наказания са били подработени. Подета е била кампания против останалата група, като са ги обвинявали, че са продажници на интересите на нацията и са дигали лозунги „долу антициганите“.

Това положение на враждуване между циганите се използва добре от реакционните елементи, за да се злепоставя ОФ на БКП. През изборите за ВНС, отделни членове от циганското малцинство бяха ревностни агитатори за Никола Петков.

Тези изострени отношения между враждуващите ръководители на малцинството създават разделяне на цялото малцинство, които често завършват с побоища.

Така на 19.2.1950 година в квартал Тухларни фабрики е станал голям побой между две групи. Инициатор и подбудител за сбиването е Мехмед Сейфединов – бивш председател на посмъртно дружество, стар цанковист и роднина на Шакир Пашов. Същият на няколко пъти е заплашвал членовете на БКП, че като се обърне положението ще им изреже главите.

На 17. 2 т.г. той влиза в клуба на циганското дружество на ДСНМ и започнал да хули и ругае младежите, заплашил ги е и ги е наричал хашлаци. На 10.03. т. г. Юсейн Алиев Риялов живущ на ул. „Татарли“ 60 е казвал пред група цигани в кафенето на „Позитано“ 147, че Салио Метков е следвал синдикални курсове (това казал с ирония), комунистите е продължил той, имат за цел да сложат капаци от

страни на хората, като Метков и моя син , за да мислят само за Сталин и Георги Димитров.

По-характерна вражеска дейност има отбелязана всред циганите от окръзите Пловдив, Русе и др. която дейност се приближава до този на турците. Те самите не се наричат цигани. Имат се за турци, по документите също така фигурират, като турци, а турците не искат да ги приемат при себе си. За това отношение на циганите към своята национална същност голяма роля е изиграла тяхната близост с турците, общият им език, религията близостта им с турските учители и турските консулства в нашата страна.

На 17 май 1949 година в гр. Пазарджик е било свикано събрание на циганите и турците. На същото събрание е говорил турският учител Мехмед Фейзинов за присъединяването на циганското малцинство към турската вероизповедна община в Пазарджик. Въпреки съпротивата на някои цигани, основната маса от присъстващите е била подмамена да подпише протокол с който се отказват от циганското малцинство и желаят да се запишат в турската община. В протокола се изтъкнало циганите да не бъдат под закрилите на циганското малцинство, а да се прикриват като турци. Протоколът е бил подписан от 10 представители на циганите от 89 души подписани на отделен лист.

В Пазарджик при основаването на общо-циганската организация за борба против фашизма и расизма са се обявили против нейното създаване, лицата Ахмед Атаков и Мустафа Моолов, като са настояли, тя да бъде не циганска, а мохамеданска. Мустафа Моолов през 1946 година е бил разсилен в турското консулство и има създадени връзки с чиновниците от същото.

В Русе циганите се водят не отделно, а фигурират по списъците на турците. Същите държат много на своето честолюбие и протестират, когато ги наричат цигани. Има единични случаи, когато цигани се явяват злостни разпространители и проводници на чужда пропаганда.

На 28.7.1949 година Байран Гаджев от гр. Марица събрал пред къщата си цигани между които братята му и други близки разправял, че Англия и Америка са били големи държави и в случай на война щели да победят. Агитирал също така за изселване в Турция. На 6 август 1949 година лицето Али Ибрямов Табаков от гр. Казанлък в

клуба на циганите публично е казал че той редовно слушал радио „Рондон“ и други чужди станции и знаел най-добре на къде отива политиката. Нашата преса и радио лъже.

През 1949 година твърде чувствително е разискван въпросът между циганите за изселване в Турция. Има редица подадени заявления от цигани. Някой от тях прикрили се като турци получават разрешение за заминаване. Така, от Пловдив към 31 октомври 1949 година е имало записани 10 цигански семейства, от които 7 са получили разрешение за заминаване в Турция. На 3 ноември 1949 година по инициатива на Мехмед Велиев е отишла делегация от цигани при председателя на турската община в Пловдив да иска обяснение от същия дали тяхната организация е турска или циганска. На същата дата Ибрахим Закиров от Пловдив, член на БКП, е отправил упрек към властта и партията, че се извършва черна борса, оплаквайки се от ниските заплати и лошото икономическо положение. „Комунистите дойдоха“ казал Закиров и искат зорлем от турци да ни направят цигани. По същото време Мехмед Сюлейманов на блокова конференция в Пловдив в циганския квартал е задал въпроса „Не е ли лъжа, че подписите, които се събират са за др. Сталин“. Той изказал опасение, че същите се събирали, за да ги накарат насила да бъдат цигани.

От всичко до тук е видно, че по-голямата част от циганите се имат за турци, а вражеските елементи и особено турската разузнавателна служба, използва това положение за свои цели. Връзката на редица цигани с турски консулства и турските учители които възпитават децата на циганите, умело подготвят същите за тяхното преливане към турците за асимилация на циганското малцинство. Това претопяване на циганите се извършва в продължение на дълги години, което дава като резултат увеличаване прироста на турското население. Дълги години циганите са се записвали в общинските регистри и при преброявания, като турци. Мохамеданската религия от една страна, турският език, от друга, е замъглявало нетурската принадлежност на циганското население и затвърдявало убеждението им и самочувствието, че са турци. В градовете Хасково, Ямбол, Пловдив, Пазарджик, Свищов и др. циганското население фигурира, като турци. Това не признаване на циганите за турци от последните, често е пораждало търканици и вражди. Интересен е в това отношение случаят в ямболското турско училище, където ходжата – учител праща молба до главното мюфтийство в София, да се закрие турското училище в Ямбол, тъй като учениците не били турци, а цигани.

Циганският въпрос у нас е тясно свързан с турския. Макар, че циганското малцинство представлява страната една доста внушителна маса в окръзите: Пловдив, Враца, София, Коларовград и др. всред същото сега няма изграден агентурно-информационен апарат. Агентурно-оперативната работа фактически е започнала едва към края на 1949 година и началото на тази година. Като малцинство, което е проявявало аполитичност и сред което няма особени вражески прояви, за агентурното му обслужване се е гледало твърде леко.

В София през цялата 1949 година по циганско малцинство е работил един ОР, който не е вербувал нито един агент, няма открито нито едно ОН досие, няма открити литерни досиета, няма заведени разработки, макар, че е имало сериозни признаци за вражеска дейност в отделни членове от ръководството на циганската организация, за което са заслужавали да бъдат взети на ОН.

Едва в последно време от новия оперативен работник, който има за обект и циганите имат вербуван един агент в София. Отпочнато е оформянето на литерните папки на ЦК на циганската организация, театър „Рома“, в-к „Нево Дром“ и спортното дружество „Наангле“. На основание на данните, които имаме за двете враждуващи групи в ЦК на организацията, бяха проучени членовете и предстои откриване на отчено наблюдателни досиета на вражанските елементи от тях. Основни задачи които стоят, пред групата по линията на циганското малцинство в началото на годината са следните:

1. Изграждане на агентурно-информационен апарат за обслужване агентурно на първо място ръководствата на циганската организация, управата на театър „Рома“, редакторите на в-к „Нево-Дром“ и ръководството на спортното дружество „Наангле“.

2. Вземане на отчетно наблюдение всички изтъкнати и ползващи се с авторитет цигани, за които има данни, че са вражески настроени и раздухват, националистически чувства всред циганите.

За подобрене агентурно-оперативната работа сред циганското малцинство предвиждат се следните мероприятия: в най кратък срок да се разшири агентурно-информационния апарат, за цялостно обслужване ЦК на циганската организация и останалите обекти в София, като се извърши вербовка на маршрутна агентура за подсилване и контролиране работата на агентурата в окръзите на тая линия. Да се вземе

на активна разработка представителя на циганската организация Шакир Пашов за неговата вражеска и националистическа дейност, за установяване връзките му с турците. Да се вземат на отчетно наблюдение на циганската организация, управата на театър „Рома“, редакторите на в-к „Нево-Дром“, ръководство на спортното дружество „Наангле“ за които имат данни, че са вражески настроени спрямо Народната власт. Да се обърне сериозно внимание на окръзите със специално писмо, за да се отнасят с нужната сериозност по обслужване агентурно циганското малцинство.

Приложение характеристика на един агент – София

АКРДОПБГДСРСБНА

ф.13, оп.1 , а.е.759, л. 40-46